

MILLIY KIYIMLAR NOMLARINING INGLIZ TILIGA TARJIMASIDA EKVIVALENTLIK MUAMMOSI

Barno Tajiboyeva

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti o'qituvchisi

Marxabo Abdullayeva

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti f.f.n., dotsenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada milliy kiyimlar nomlarini ingliz tiliga tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan ekvivalentlik muammolari lingvistik va lingvokulturologik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda milliy kiyimlar madaniy realiya sifatida qaralib, ularning boshqa tilga o'girilishida yuzaga keladigan semantik, funksional va madaniy tafovutlar yoritiladi. Tarjima jarayonida ekvivalentlikka erishishning asosiy usullari - transliteratsiya, izohlash, tavsifiy tarjima va moslashtirish strategiyalari ko'rib chiqiladi. Maqolada o'zbek milliy kiyimlariga oid terminlarning ingliz tilidagi muqobillari misollar asosida tahlil qilinib, tarjimada uchraydigan qiyinchiliklar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rsatib beriladi. Tadqiqot natijalari milliy-madaniy birliklarni tarjima qilishda aniqlik va adekvatlikni ta'minlashga xizmat qiladi hamda filologiya yo'nalishidagi talabalar uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: milliy kiyimlar, tarjima, ekvivalentlik, lingvokulturologiya, terminologiya, madaniy realiyalar, ingliz tili, tarjima strategiyalari, semantik tafovut, adekvat tarjima.

Abstract: This article analyzes the problems of equivalence that arise in the process of translating the names of national clothing into English from linguistic and linguocultural perspectives. The study considers national clothing as a cultural realia and highlights the semantic, functional, and cultural differences that occur during translation into another language. The main methods of achieving equivalence in translation, such as transliteration, explanation, descriptive translation, and adaptation strategies, are examined. The article analyzes the English equivalents of Uzbek national clothing terms based on specific examples and identifies the difficulties encountered in translation as well as ways to overcome them. The results of the study contribute to ensuring accuracy and adequacy in the translation of national-cultural units and have practical significance for students in the field of philology.

Keywords: national clothing, translation, equivalence, linguoculturology, terminology, cultural realia, English language, translation strategies, semantic differences, adequate translation.

Аннотация: В данной статье анализируются проблемы эквивалентности, возникающие при переводе названий национальной одежды на английский язык с лингвистической и лингвокультурологической точек зрения. В исследовании национальная одежда рассматривается как культурная реалья, а также освещаются семантические, функциональные и культурные различия, возникающие в процессе перевода на другой язык. Рассматриваются основные способы достижения эквивалентности в переводе, такие как транслитерация, пояснение, описательный перевод и адаптационные стратегии. В статье на основе примеров анализируются английские эквиваленты терминов, относящихся к узбекской национальной одежде, выявляются трудности перевода и предлагаются пути их преодоления. Результаты исследования способствуют обеспечению точности и адекватности при переводе национально-культурных единиц и имеют практическое значение для студентов филологических направлений.

Ключевые слова: национальная одежда, перевод, эквивалентность, лингвокультурология, терминология, культурные реалии, английский язык, стратегии перевода, семантические различия, адекватный перевод.

Kirish (Introduction): Hozirgi globallashuv sharoitida turli xalqlarning milliy-madaniy qadriyatlarini o'rganish va ularni boshqa tillarga tarjima qilish masalasi alohida ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, milliy kiyimlar xalqning tarixiy rivoji, turmush tarzi, estetik qarashlari va madaniy identifikatsiyasini aks ettiruvchi muhim madaniy realiya sifatida namoyon bo'ladi. Shu bois, milliy kiyimlarga oid terminlarni ingliz tiliga tarjima qilish jarayoni nafaqat lingvistik, balki lingvokulturologik jihatdan ham murakkab masala hisoblanadi. Tarjima nazariyasida ekvivalentlik tushunchasi asosiy kategoriyalardan biri bo'lib, u manba tilidagi birliklarning ma'no, shakl va funksiyasini imkon qadar to'liq saqlagan holda maqsad tiliga o'tkazishni anglatadi. Biroq milliy kiyimlar kabi madaniy realiyalarni tarjima qilishda to'liq ekvivalent topish har doim ham mumkin emas. Chunki bunday birliklar ko'pincha muayyan xalqning o'ziga xos ijtimoiy-madaniy tajribasi bilan chambarchas bog'liq bo'ladi.

Mazkur masala Eugene Nida, Peter Newmark va Lawrence Venuti kabi olimlarning ilmiy ishlarida ham keng yoritilgan bo'lib, ular tarjimada formal va dinamik ekvivalentlik, shuningdek, madaniy moslashtirish muammolariga alohida e'tibor qaratganlar. Ushbu nazariy qarashlar milliy kiyimlar terminlarini tarjima qilishda ham muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, bugungi kunda ingliz tili global muloqot vositasi sifatida keng qo'llanilmoqda va milliy madaniyatga oid tushunchalarni ushbu til orqali ifodalash zarurati ortib bormoqda. Shu nuqtai nazardan, milliy kiyimlar nomlarining ingliz tiliga tarjimasida ekvivalentlik muammolarini o'rganish, ularning tarjima strategiyalarini aniqlash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Maqolaning maqsadi — milliy kiyimlar terminlarini ingliz tiliga tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan ekvivalentlik muammolarini aniqlash, ularni lingvistik va lingvokulturologik jihatdan tahlil qilish hamda samarali tarjima usullarini asoslab berishdan iborat.

Adabiyotlar sharhi: Tarjima nazariyasida ekvivalentlik muammosi muhim o'rin tutadi. Eugene Nida ekvivalentlikni formal va dinamik turlarga ajratib, ayniqsa madaniy birliklarni tarjima qilishda dinamik ekvivalentlik muhimligini ta'kidlaydi. Peter Newmark esa semantik va kommunikativ tarjima yondashuvlarini ajratib, madaniy realiyalarni tarjima qilishda izohlash va tavsifiy tarjima usullarini tavsiya etadi. Lawrence Venuti tarjimada mahalliyashtirish va begonalashtirish strategiyalarini ilgari surib, milliy birliklarni tarjima qilishda madaniy xususiyatlarni saqlash muhimligini ko'rsatadi. Javier Franco Aixelá madaniy realiyalar tarjimasining asosiy strategiyalarini tizimlashtirgan. O'zbek olimlaridan G.Salomov milliy koloritni saqlash zarurligini ta'kidlaydi, X.Hamidov esa terminologiyaning semantik xususiyatlarini o'rganib, tarjimada aniqlik muhimligini asoslab beradi. Umuman olganda, ilmiy adabiyotlar milliy kiyimlar kabi madaniy realiyalarni tarjima qilishda ekvivalentlik muammosi lingvistik va madaniy omillar bilan bog'liqligini ko'rsatadi.

Asosiy qism (Analysis): Milliy kiyimlar nomlarini ingliz tiliga tarjima qilish masalasi tarjimashunoslikda eng murakkab yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Buning asosiy sababi shundaki, milliy kiyimlar terminlari oddiy nominativ birlik bo'lib qolmay, balki muayyan xalqning tarixiy taraqqiyoti, urf-odatlar, estetik qarashlari va ijtimoiy-madaniy tajribasini o'zida mujassam etgan madaniy realiya sifatida namoyon bo'ladi. Shu bois, ularni boshqa tilga o'girish jarayonida ekvivalentlikka erishish ko'p hollarda qiyinchilik tug'diradi.

Tarjima nazariyasida ekvivalentlik tushunchasi ko'p qirrali bo'lib, u semantik, funksional va pragmatik darajalarda ko'rib chiqiladi. Milliy kiyimlar terminlarini tarjima qilishda ayniqsa semantik va madaniy ekvivalentlik muammolari yaqqol namoyon bo'ladi. Chunki bunday birliklar ko'pincha boshqa til madaniyatida mavjud bo'lmagan predmet yoki tushunchalarni ifodalaydi. Natijada, tarjimon to'g'ridan-to'g'ri muqobil topish o'rniga turli tarjima strategiyalariga murojaat qilishga majbur bo'ladi. Milliy kiyimlar terminlarini ingliz tiliga tarjima qilish jarayonida ekvivalentlik muammosi aniq misollar orqali yaqqol namoyon bo'ladi. Masalan, o'zbek milliy bosh kiyimi hisoblangan "do'ppi" so'zi ingliz tilida ko'pincha "skullcap" deb tarjima qilinadi. Biroq ushbu tarjima umumiy bosh kiyimni ifodalab, uning milliy bezaklari va madaniy ahamiyatini to'liq aks ettira olmaydi. Shu sababli amaliyotda "doppi (Uzbek traditional embroidered skullcap)" shaklidagi transliteratsiya va izohli tarjima birgalikda qo'llanadi. Shunga o'xshash holat "chapan" terminida ham kuzatiladi. U ingliz

tiliga “robe” yoki “coat” deb tarjima qilinadi, ammo bu soʻzlar milliy kiyimning tarixiy va ijtimoiy xususiyatlarini toʻliq ifodalamaydi. Shu bois “chapan (traditional Uzbek outer garment)” shaklida berish orqali uning madaniy xususiyatlarini saqlab qolish mumkin.

“Atlas koʻylak” termini tarjimasida ham muayyan qiyinchiliklar mavjud. Uni “silk dress” deb tarjima qilish mumkin, ammo bu holatda “atlas” matosining milliy oʻziga xosligi yoʻqoladi. Shuning uchun “atlas dress (traditional Central Asian silk fabric)” shaklida tavsifiy tarjima qoʻllanishi maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Bundan tashqari, “paranja” termini ingliz tilida “veil” deb tarjima qilinadi, lekin bu umumiy tushuncha boʻlib, uning tarixiy va madaniy kontekstini toʻliq ochib bermaydi. Shu sababli “paranja (traditional Central Asian face-covering garment)” tarzida berilishi yanada aniqroq hisoblanadi.

Xuddi shuningdek, “mahsi” va “kavush” kabi terminlar ham ingliz tilida toʻliq ekvivalentga ega emas. Ular koʻpincha “mahsi (traditional soft leather footwear)” va “kavush (traditional open shoes worn over mahsi)” tarzida izohli tarjima orqali ifodalanadi.

Mazkur muammolarni hal etishda tarjimada bir qator strategiyalar qoʻllaniladi. Xususan, transliteratsiya usuli milliy birlikning asl shaklini saqlab qolishga xizmat qilsa, tavsifiy tarjima uning mazmunini kengroq tushuntirish imkonini beradi. Moslashtirish strategiyasi esa maqsad tilidagi yaqin tushuncha orqali maʼnoni yetkazishga qaratilgan. Eng samarali yondashuv esa kombinatsiyalangan usul boʻlib, unda bir vaqtning oʻzida bir nechta strategiya qoʻllaniladi. Yuqoridagi misollar shuni koʻrsatadiki, milliy kiyimlar terminlarini tarjima qilishda toʻliq ekvivalentlikka erishish qiyin boʻlib, eng samarali yondashuv transliteratsiya va tavsifiy tarjimani birgalikda qoʻllashdan iborat. Bu usul orqali nafaqat maʼno, balki madaniy mazmun ham saqlab qolinadi.

Lingvokulturologik yondashuv nuqtai nazaridan qaralganda, milliy kiyimlar terminlari madaniy kod sifatida talqin qilinadi. Ular nafaqat predmetni, balki milliy identitetni ham ifodalaydi. Shu sababli tarjimada ularning milliy koloritini saqlab qolish muhim vazifa hisoblanadi. Bu jarayonda tarjimon nafaqat til bilimiga, balki madaniyatlararo kompetensiyaga ham ega boʻlishi lozim. Milliy kiyimlar nomlarini ingliz tiliga tarjima qilishda ekvivalentlik muammosi toʻliq hal etiladigan hodisa emas, balki muvozanatni talab qiluvchi jarayon sifatida namoyon boʻladi. Tarjimaning asosiy maqsadi formal moslikdan koʻra, mazmuniy adekvatlik va madaniy axborotni toʻgʻri yetkazishga qaratilishi zarur. Bu esa tarjima jarayonida kompleks yondashuv va turli strategiyalardan oqilona foydalanishni talab etadi.

Natijalar (Results): Oʻtkazilgan tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, milliy kiyimlar nomlarini ingliz tiliga tarjima qilish jarayonida toʻliq ekvivalentlikka erishish koʻp hollarda imkonsiz yoki cheklangan darajada amalga oshiriladi. Buning asosiy sababi milliy kiyimlar terminlarining madaniy realiya sifatida oʻziga xos semantik va lingvokulturologik yuklamaga ega ekanligi bilan izohlanadi.

Tahlil natijasida aniqlanishicha, “doppi”, “chapan”, “atlas koʻylak” kabi birliklar ingliz tiliga tarjima qilinganda ularning maʼnosi koʻpincha qisman saqlanadi, biroq milliy kolorit va madaniy kontekst toʻliq aks etmaydi. Bu holat tarjimada semantik va madaniy nomuvofiqliklarning mavjudligini koʻrsatadi. Tadqiqot davomida milliy kiyimlar terminlarini tarjima qilishda qoʻllaniladigan asosiy strategiyalar aniqlanib, ularning samaradorligi baholandi. Eng koʻp qoʻllanilgan usullar transliteratsiya, tavsifiy tarjima va moslashtirish ekanligi kuzatildi. Ayniqsa, transliteratsiya va izohli tarjimani birgalikda qoʻllash (kombinatsiyalangan usul) mazmuniy adekvatlikni taʼminlashda eng samarali yondashuv sifatida namoyon boʻldi. Natijalar shuni ham koʻrsatadiki, tarjimada faqat lingvistik yondashuv yetarli emas, balki lingvokulturologik omillarni hisobga olish zarur. Aks holda, tarjima jarayonida milliy oʻziga xoslik va madaniy axborotning yoʻqolishi kuzatiladi.

Tadqiqot natijalari milliy kiyimlar terminlarini tarjima qilishda toʻliq ekvivalentlikdan koʻra, mazmuniy adekvatlik va madaniy moslikni taʼminlash ustuvor ekanligini tasdiqlaydi. Bu esa tarjimonlardan nafaqat til bilimini, balki chuqur madaniy kompetensiyani ham talab etadi.

Xulosa (Conclusion): Mazkur tadqiqot natijalari milliy kiyimlar nomlarini ingliz tiliga tarjima qilish jarayoni murakkab va koʻp qirrali ekanligini koʻrsatadi. Milliy kiyimlar terminlari nafaqat lingvistik birlik, balki muayyan xalqning tarixiy-madaniy tajribasini aks ettiruvchi madaniy realiya

sifatida namoyon bo‘ladi. Shu sababli ularni tarjima qilishda to‘liq ekvivalentlikka erishish har doim ham mumkin emas.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, milliy kiyimlar terminlarini tarjima qilishda semantik, funksional va madaniy tafovutlar yuzaga keladi. Ayniqsa, milliy kolorit va madaniy mazmunni to‘liq saqlab qolish tarjimaning eng muhim va murakkab jihatlaridan biri hisoblanadi. Shu bois tarjimada formal moslikdan ko‘ra, mazmuniy adekvatlik va madaniy moslik ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot davomida aniqlanganidek, transliteratsiya, tavsifiy tarjima va moslashtirish kabi strategiyalar milliy kiyimlar terminlarini tarjima qilishda samarali hisoblanadi. Ayniqsa, ushbu usullarni kombinatsiyalangan holda qo‘llash tarjima sifatini oshirishga xizmat qiladi. Bu yondashuv orqali milliy o‘ziga xoslikni saqlagan holda, maqsad tilidagi o‘quvchiga tushunarli va aniq ma‘lumot yetkazish mumkin. Tadqiqot natijalari tarjima jarayonida lingvokulturologik yondashuv muhim o‘rin tutishini tasdiqladi. Tarjimon nafaqat til bilimiga, balki madaniyatlararo kompetensiyaga ham ega bo‘lishi lozim. Bu esa milliy-madaniy birliklarni adekvat tarjima qilishda asosiy omillardan biri hisoblanadi. Milliy kiyimlar nomlarini ingliz tiliga tarjima qilishda ekvivalentlik muammosi to‘liq yechimga ega emas, balki muvozanatli yondashuvni talab qiladigan jarayon sifatida baholanadi. Kelgusida ushbu yo‘nalishda olib boriladigan tadqiqotlar tarjima strategiyalarini yanada takomillashtirishga va milliy madaniyatni xalqaro miqyosda to‘g‘ri ifodalashga xizmat qiladi.

References

1. Nida E. A. Toward a science of translating. – Leiden: Brill, 1964. – 331 p.
2. Newmark P. A textbook of translation. – London: Prentice Hall, 1988. – 292 p.
3. Venuti L. The translator’s invisibility: A history of translation. – London: Routledge, 1995. – 353 p.
4. Salomov G‘. Tarjima nazariyasi asoslari. – Toshkent: Fan, 1983. – 192 b.
5. Tajiboeva B. B. Q. PRACTICE CRITERIA IN EDUCATIONAL INNOVATIVE CHANGES //Scientific progress. – 2023. – T. 4. – №. 5. – C. 158-162.
6. Barno Baxadirqizi Tajiboeva. Characteristics of Apparel Design and Fashion in English and Uzbek. (2024). Information Horizons: American Journal of Library and Information Science Innovation (2993-2777), 2(3), 75-78. <https://grnjournal.us/index.php/AJLISI/article/view/3838>
7. Hayotxon Ma'rufjonovna Shernazarova, Barno Baxadirqizi Tajiboyeva. LINGUISTIC-CULTURAL FEATURES OF EPHEMIMS IN WOMEN'S SPEECH IN ENGLISH AND UZBEKISTAN (ANALYSIS OF LITTLE WOMEN BY LOUISA MAY ALCOTT). (2024). International Journal of Artificial Intelligence, 4(10), 906-909. <https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai/article/view/2184>
8. Абдуллаева, Мархабо. "НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ПРОЗЫ (на примере прямых переводов с английского языка конца XX-начала XXI века)." *Предпринимательства и педагогика* 3.4 (2024): 3-10.
9. Tajiboyeva, Barno Baxadirqizi. "INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA MODAGA OID SO‘ZLARNING LINGVISTIK XUSUSIYATLARINI." *SHOKH LIBRARY* (2025).
10. Begmatova, Buzahro. "TRANSLATION IN AN AUDIOVISUAL CONTEXT: CULTURAL WORDS AND THEIR ADAPTATION." *International Journal of Artificial Intelligence* 1.3 (2025): 125-128.
11. Abdullayeva, Markhabo Raxmonkulovna. "TRANSLATION PROBLEMS OF VERB PHRASEOLOGISMS EXPRESSING NATIONAL COLOR." *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences* 2.Special Issue 25 (2022): 347-352.